

ערבים עם ערבים, יהודים עם יהודים: מדוע מוחמצת ההזדמנות למפגש בין הקבוצות באקדמיה?

מחקר מקיף וראשון מסוגו מציג נתונים עדכניים ביחס לתופעה שאנשי סגל ותיקים מכירים היטב: יהודים וערבים נמנעים מלשתף פעולה במסגרת לימודיהם במוסדות להשכלה גבוהה. המספרים משקפים תמונה רגשית מורכבת וחוסר מוטיבציה משמעותי בכל הנוגע לחברויות בין המגזרים - אך ישנה גם נקודת אור

עקוב

שירה קדרי-עובדיה

פורסם ב-30.11.20

תקציר הכתבה ב-90 מילים +

הית'ם אלנבארי, סטודנט בשנה השלישית לעבודה סוציאלית במכללת ספיר, מונה על כף יד אחת את מספר הפעמים שבהן כתב עבודה משותפת עם חבריו היהודים לכיתה. "בעבודות הזוגיות תמיד הגשתי עם חבר בדואי", הוא מעיד, "דווקא רציתי לעבוד יחד עם סטודנטים אחרים, אבל אף אחד לא פנה אלי".

לדבריו, גם הוא עצמו לא ממש ניסה ליזום קשר מהסוג הזה. "למה? כי אני חושש שיגידו לי 'לא', וזו הרגשה לא טובה", הוא מסביר. לדעתו, הסטודנטים היהודים בכיתה חששו שרמת העברית שלו תפגום ברמת הכתיבה ותגרום להורדת הציון הסופי. רק בעבודות קבוצתיות גדולות יותר הזדמן לו לעבוד עם סטודנטים יהודים, "פשוט כי אין ברירה - אנחנו תמיד שניים-שלושה סטודנטים בדואים, אז אם צריך לעבוד בקבוצות של חמישה ברוך שיהיה ערבוב".

אלא שגם אז, שיתוף הפעולה חלקי ביותר. "מחלקים משימת, כל אחד עושה משהו ובסוף מחברים הכל יחד. זהו".

הית'ם אלנבארי בתל ערד, באפריל האחרון. "אני חושש שיגידו לי לא" צילום: אליהו הרשקוביץ

אלנבארי לא לבד. מחקר מקיף, ראשון מסוגו, שנערך בקרב כ-5,000 סטודנטים יהודים וערבים מ-12 מוסדות אקדמיים שונים, מצביע על החסמים הרבים המונעים מיהודים וערבים לשתף ביניהם פעולה במסגרת הלימודים. המחקר נערך בשיתוף עמותת יוזמות אברהם, ארגון יהודי-ערבי הפועל לקידום השוויון בין יהודים וערבים, וקרן רוטשילד. הוא בוצע על ידי מרכז "אקורד" לפסיכולוגיה חברתית באוניברסיטה העברית. במסגרת המחקר נבדקו, בין היתר, מידת המוטיבציה של חברי הקבוצות השונות לעבודה משותפת ולהיכרות זה עם זה, וכן נושאים כמו סטריאוטיפים ותחושת השייכות של היהודים והערבים למוסד הלימוד.

- פרסומת -

"האקדמיה היא המקום הראשון שבו הערבים פוגשים יהודים, ויש הרבה פחד", אומר אלנבארי. "אנשים לא מרשים לעצמם להתקרב. עכשיו הכל ממילא בזום, אבל בתקופה שהיינו בקמפוס זה מאוד בלט: בהפסקה על הדשא ערבים יושבים עם ערבים, יהודים עם יהודים".

חוויותיה של הדיל אבו-עוידה, סטודנטית להוראה במכללת אחוה, אינן שונות בהרבה מאלה של אלנבארי. "כשרק התחלתי ללמוד בקמפוס, חששתי לדבר עם הסטודנטיות היהודיות", היא משחזרת, "אני מבינה טוב כשמדברים איתי בעברית, אבל היה לי קשה לדבר בעצמי. פחדתי שלא יבינו מה אני רוצה לומר, פחדתי שאולי לא יבינו אותי נכון. אולי אגיד בטעות משהו מעליב בלי שהתכוונתי?".

אף שהנתק בין שתי הקבוצות מוחשי, שיעור הסטודנטים הערבים במוסדות ההשכלה הגבוהה בישראל דווקא עולה בהתמדה בשנים האחרונות, בכל התארים. בשנת הלימודים החולפת היה שיעור הסטודנטים הערבים לתואר ראשון 18%, קרוב לשיעורם באוכלוסייה - לעומת 11% לפני עשור. בתואר השני היה שיעור הסטודנטים הערבים 15%. בתואר השלישי שיעורם של הסטודנטים הערבים עדיין נמוך משמעותית בהשוואה לחלקם באוכלוסייה, והוא הסתכם השנה ב-7%.

אולם, מהמחקר עולה כי סטודנטים יהודים וערבים עדיין ממעטים לשתף פעולה במסגרת הלימודים - והמוטיבציה שלהם לקרבה חברתית אינה עולה לאורך שנותיהם באקדמיה. כך, רק 15% מהסטודנטים דיווחו שהשתתפו לעיתים קרובות בעבודה משותפת (כמו עבודות סמינר ומטלות אקדמיות אחרות) עם סטודנטים ערבים, לעומת קרוב ל-60% שדיווחו כי לא שיתפו פעולה כלל עם ערבים, או ששיתפו פעולה לעיתים רחוקות בלבד. מטבע הדברים, הסטודנטים הערבים שיתפו פעולה עם יהודים בשיעור גבוה יותר: 37% מהם שיתפו פעולה עם יהודים לעיתים קרובות. ועדיין, כשליש מהם העידו שלא עבדו כלל, או שעבדו לעיתים רחוקות בלבד, עם סטודנטים ערבים.

הדיל אבו-עוידה בביתה שבכנסיפה, במאי. "פחדתי שיבינו אותי לא נכון" צילום: אליהו הרשקוביץ

לעתים, כשפורטים את הנתונים הללו לסיפורים אישיים, התמונה שמתקבלת מורכבת. כך למשל, כשנהאונד סמרי, סטודנטית שנה ג' בחוג למערכות מידע באוניברסיטת חיפה, נשאלת על קשריה עם יהודים, היא מעידה שיש לא מעט כאלה: "אני אישית בן אדם חברותי, מעולם לא היתה לי בעיה ליצור קשרים", היא אומרת בשיחה עם "הארץ". אך כשהיא מתבקשת לספר על שיתוף פעולה אקדמי עם סטודנטים יהודים, הטון משתנה: "האמת שלא יצא לי", היא מודה, "פשוט תמיד בחרתי להגיש תרגילים עם אנשים שכבר הכרתי מקודם, ויצא שהם היו ערבים". בסמסטר הבא, היא אומרת, יהיו לה הזדמנויות ליצירת קשרים חדשים. "יש לי קורס שאני לא מכירה בו אף אחד, אז אולי".

תנאי הכרחי, אך לא מספיק

"אף שמספר הסטודנטים הערבים גדל, אין כמעט ניצול של המצב הזה בתור הזדמנות לשיפור היחסים בין יהודים לערבים במדינה", אומרת יעל מעין, מנהלת מחלקת לימוד והדרכה לחברה משותפת בארגון יוזמות אברהם. לדבריה, מדובר בהחמצה, משום שמחקרים לאורך שנים יצאו שעבודה למען מטרה משותפת משפיעה לטובה על

פרופ' עירן הלפרין, העומד בראש מרכז אקורד, מוסיף ומסביר כי אף ששהות משותפת באותו הקמפוס היא תנאי הכרחי - היא עדיין אינה מספיקה. "פעם היתה מחשבה שאם תיקח אנשים מקבוצות קונפליקט ותיתן להם לשהות יחד באותו מקום זה ישפר פלאים את היחסים ביניהם", מפרט הלפרין, שערך את המחקר, לצד סיוואר עאסלה, לי אלדר וד"ר יוסי חסון - ממרכז אקורד גם כן. אולם, לדבריו, "מחקרים בפסיכולוגיה החברתית מגלים שזה פשוט לא נכון".

לדבריה של עסאלה, שהובילה את המחקר, "לאקדמיה יש פוטנציאל לקדם חברויות בין יהודים לערבים, אך כרגע זה לא מתורגם לשינוי מהותי בתפיסות של הסטודנטים זה על זה: הפוטנציאל נותר בלתי ממומש".

ואכן, מהמחקר עולה כי לא רק שהמוטיבציה ליצירת קשרים חברתיים אינה משתפרת לאורך שנות התואר - במקרה של הסטודנטים היהודים היא אפילו יורדת מעט: הסטודנטים נשאלו האם היו מעוניינים לעבוד, ללמוד או לגור בקרבת יהודים או ערבים בעתיד - בהתאם לקבוצה שאליה הם משתייכים. אצל הסטודנטים היהודים, המוטיבציה לכך היתה נמוכה יותר מלכתחילה. יתרה מכך: בהשוואה בין סטודנטים בתחילת התואר לבין בוגרי תואר ראשון, היא אף ירדה מעט. גם אצל הסטודנטים הערבים נרשמה ירידה לאורך השנים, אך מתונה יותר.

"אנחנו רואים את זה בשטח", אומר ביחס לממצאים ייזבארגה, מנהל היחידה להנגשת ההשכלה לחברה

אוניברסיטת בן גוריון, בינאר. למצולמים אין קשר לנאמר בכתבה צילום: אליהו הרשקוביץ

במסגרת תפקידו, אזבארגה אמן על ליווי הסטודנטים דוברי הערבית לאורך לימודיהם, והוא מכיר היטב את הקשיים. "רוב הסטודנטים הערבים-בדואים מעולם לא פגשו יהודים לפני שהגיעו למכללה, ולהיפך. הפערים התרבותיים אדירים", הוא מעיד, "בתוך היישובים הם מכירים את הקודים ההתנהגותיים, ופתאום הכל שונה. ביחס בין המינים, למשל: האם לגיטימי לפנות לסטודנטים יהודיים כדי לעשות איתה עבודה משותפת? הם לא יודעים, וגם אין להם עם מי להתייעץ כי ההורים שלהם לא למדו באקדמיה. יש הרבה חשש, וזה יוצר הימנעות".

לא מפחדים

המועצה להשכלה גבוהה והמוסדות האקדמיים מקדישים כיום מאמצים ניכרים לליווי סטודנטים ערבים לאורך שנות לימודיהם, בין היתר בניסיון לצמצם את שיעורי הנשירה - שהם עדיין גבוהים בהשוואה לשאר הסטודנטים. בין היתר, מופעלת במסגרת מאמצים אלה תוכנית "שער לאקדמיה", המלווה סטודנטים בדואים בשנותיהם הראשונות ללימודים.

לפי עורכי המחקר, המאמצים האלה חשובים - אך הם אינם מספיקים. "יש מערך של מלגות ומלווים, המון דברים שנועדו לסייע לסטודנטים בקבוצת המיעוט", אומר הלפרין, "אבל כל אלה לא מתייחסים מספיק לשאלת המפגש בין הקבוצות. אם סטודנט מגיע לכיתה והוא מרגיש שהוא לא חלק מהכיתה, ואף אחד לא רוצה לעבוד איתו - זה מצביע על כך שיש סוגיות שלא ניתן עליהן מענה כרגיל"

אולם, לצד הנתונים המעידים על ניכור, המחקר מציג גם פתח לתקווה: כשהמשתתפים נשאלו על עמדותיהם כלפי הצד השני, רובם העניקו ציון נמוך לפחד - אף שרמת הפחד של היהודים מהערבים גבוהה יותר מזו של הערבים מהיהודים. גם בדירוג הכעס שחשו ביחס לקבוצה השנייה, נתנו מרבית המשתתפים ציון בינוני - 3 מתוך 6 - שני הצדדים במידה שווה. הרגש שזכה לציון הגבוה ביותר מצד שתי הקבוצות הוא "תקווה לדו-קיום".

לצד כל אלה, המשתתפים נשאלו גם על מספר החברים מהקבוצה השנייה, בשלבים שונים של הלימודים. סטודנטים יהודים דיווחו שלפני תחילת הלימודים בקושי היו להם חברים ערבים - 0.6 חברים בממוצע. אחרי התואר, המספר הזה עלה ל-1.1 חברים. חבר ערבי אחד בממוצע לכל סטודנט יהודי. הערבים דיווחו על מספר גבוה יותר של קשרי חברות עם יהודים לפני תחילת הלימודים (1.3 חברים בממוצע), ואמרו שבתום הלימודים המספר הזה עלה ל-2.2 חברים. עם זאת, עורכי המחקר מדגישים כי גם לאחר הלימודים, מספר החברים מהקבוצה השנייה נותר נמוך למדי.

מה שעשווי לשפר את את המוטיבציה לקיום קשרים הדדיים בין הקבוצות הוא עבודה משותפת בקורסים אקדמיים. אך בניגוד למצופה, דווקא קבוצות מנהיגות ודיאלוג למיניהן כמעט ולא השפיעי לטובה על המוטיבציה של סטודנטים לעבוד יחד. אולי משום שהן פונות ממילא למשוכנעים, אולי משום שהן רלוונטיות רק למיעוט מבוטל מאוד של סטודנטים. ואולי משום שהן דווקא מחדדות את הפער בין הקבוצות.

פתיחת שנת הלימודים באוניברסיטה העברית, בשנה שעברה. למצולמים אין קשר לנאמר בכתבה צילום: אוליבייה פיטוסי

בעקבות ממצאי המחקר, ביוזמות אברהם ובקרן רוטשילד ממליצים למוסדות ההשכלה הגבוהה להשקיע ביצירת הזדמנויות ללמידה בקבוצות קטנות במסגרת הקורסים, ובעידוד אקטיבי לקרבה בין הקבוצות. "שיתופי פעולה בין סטודנטים יהודים וערבים במסגרת קורסים וסמינרים טומנים בחובם את הפוטנציאל הגדול ביותר להגברת המוטיבציה לקרבה חברתית", כותבים העורכים, "על הנהלת המוסד לפעול לשיתוף פעולה מסוג זה, לבחון כיצד אפשר לעודד עבודה משותפת של סטודנטים ערבים ויהודים בקורסים ולאתר את הקשיים הכרוכים בכך".

בשטח, נראה שאכן זה הפתרון האפקטיבי ביותר. "בקורסים המעשיים, כאשר הסטודנטים מחויבים לדבר זה עם זה, נוצרת הזדמנות לפגוש אנשים מחוץ לסטיגמה", אומר אזבארגה. זה קורה במיוחד כאשר שני סטודנטים, יהודי וערבי, נשלחים להתמחות יחד במקום עבודה חיצוני. "פתאום מדברים על משפחה, על תוכניות לעתיד. זו הזדמנות לפגוש אנשים מחוץ לסטיגמה, ויש לזה ערך מוסף", הוא מפרט, "צריך היה לבנות תוכנית מסודרת - למשל נקודות בונוס על עבודה אקדמית משותפת בין יהודים לערבים, בתור תמריץ לחיזוק הקשר".

אך בפועל, יצירת החיבורים בתוך אינה תמיד פשוטה. "מרצים מרגישים שזה לא תפקידם, כאנשי אקדמיה, להתערב באינטראקציה בין הסטודנטים", אומרת מיכל ברק, העומדת בראש יחידת הגיוון באוניברסיטה העברית, "זה נוגד את הדג"א של האוניברסיטה כפי שהם מבינים אותו - מביחנתם הסטודנטים הם 'ילדים גדולים', וזה לא

ובכל זאת, בעבר נעשו במוסד ניסיונות נקודתיים לחיבור אקטיבי בין סטודנטים בתוך הכיתה. כך למשל, במעבדות הכימיה הסטודנטים מתחלקים לזוגות לפי בחירתם, אך הזוגות מצוותים לקבוצות גדולות באופן יזום, כך שיכללו גם חברים מקבוצות שונות. "זה שיפר את האינטראקציה, וגם העלה את רמת הציונים של הכיתה באפן כללי", אומרת ברק.

בסמסטר הקרוב ("בתקווה שנחזור לקמפוס", מעירה ברק), יחלו לפעול באוניברסיטה גם כמה קורסים שבהם העבודה המשותפת בין יהודים לערבים היא חלק משמעותי במטלת הסיום. בין אלה יכללו קורס בחירה שבמסגרתו הסטודנטים יידרשו לתכנן מרחב רב-תרבותי בתוך הקמפוס, בקבוצות מעורבות ליהודים וערבים; וקורס יזמות עסקית במזרח העיר ובמערבה, שגם מטלת הסיכום שלו צריכה להיעשות במשותף לשתי הקבוצות. אך ברק מודעת לכך שזה לא מספיק. "בסוף הקורסים האלה הם פנייה למשוכנעים", היא מודה, "האתגר הוא בקורס הרגיל, במעבדה הרגילה. זה לא רק בין יהודים לערבים - גם בין דתיים לחילונים, ותיקים ועולים. בסוף סטודנטים בוחרים להישאר בדרך כלל במרחב הבטוח שלהם, כי זה מביך להתערבב. האתגר שלנו הוא לעבוד יחד עם הסגל האקדמי, ולחשוב כיצד להעמיק את שיתוף הפעולה בין הקבוצות בתוך הקורסים עצמם".

ממומן

חיים טובים | בלי כאבים /

כל הסיבות לכאבים בכתף - ופתרון אחד שעוזר לכולן, לפרטים

ממומן

בריאותלי /

"איך שינוי תזונתי 1 פשוט גרם לי להוריד את הנפיחות הבטנית"

דעות /

בחירות חמישיות, ואחריהן המפץ

דעות /

מרים פרץ היא לא נשיאה שלי

ממומן

/ mako

אנדי רם, סטונדט בקריה האקדמית אונו: "יש לי המון תארים - אקדמיים אין"

ממומן

...OX Healthy Patches

כבר ניתן למצוא בישראל את המדבקות המבוססות על הרפואה היפנית המסורתית שכולם...

דעות /

פרס ישראל, עדויות מבפנים

דעות /

זעזוע בורגני בשם הציונות

תגובות

להוספת תגובה
מזוהה

לבחירת השם
ככינוי קבוע

שם

הזינו שם שיוצג באתר

תגובה

משלוח תגובה מהווה הסכמה לתנאי השימוש של אתר הארץ

שלח

רכשו מנוי
בלוגים
תנאי שימוש

צרו קשר
פרסמו באתר
שירות למנויים

להורדת האפליקציה

© כל הזכויות שמורות

